АХБОРОТ ЮМШОҚ КУЧ СИФАТИДА

Йўлдош Каримов
ГулДУ Ижтимоий фанлар кафедраси катта ўқитувчиси

Бугунги глобаллашув шароитида ижтимоий муносабатлар аграр ва индустриал жамиятлардан тубдан фарқ қиладиган даражада трансформацияга учради. Бу айниқса, ахборотнинг глобаллашуви фонида барча соҳаларга ўзининг таъсирини ўтказмоқда. Локализм даврида ахборот воситалари ва унинг тарқатиш радуси чегараланган эди. Глобаллашув, айниқса, ахборот воситаларининг такомиллашиб бориши ахборотнинг чегараларини мисли кўрилмаган даражада ювиб юборди. Дунё "катта қишлоқ"қа айланиб, ахборот учун масофа ва чегараларнинг аҳамияти йўқолди.

Жамият учун энг муҳим масалалардан бири фуқароларнинг информацияланган (ахборот билан таъминланган) лиги ҳисобланади. Бунда жамият вазиятни баҳолай олади, қарорлар қабул қилишда иштирок этади, хавф-хатарни англаш имкониятига эга бўлади. Агар жамият ахборот билан етарли таъминланмаса, ахборотга бўлган эҳтиёж ташқаридан қондирила бошлайди. Бу мамлакат хавфсизлиги учун хатарли бўлиб, ўзининг ахборот майдонини бошқа кучлар ихтиёрига топшириб қўяди. Натижада четдан ахборот манбаларига боғланиб қолиш ёки тобъелик жамиятни манипуляция қилиш имкониятини ошириб юборади. "Заиф информацияланганлик. Тасодифий хабарлар ва ғийбатлар орқали инсонлар қониқарли даражада информацияланган субъектга айлана олмайди. Узуқ-юлуқ маълумотга эга бўлган шахс алданади"[1].

Совет тузуми даврида ахборотнинг асосий субъекти давлат бўлиб келди. Аҳолининг қандай ахборотни истеъмол қилиши ҳам давлат томонидан белгиланар ва назорат остида ушлаб турилар эди. Замонавий дунёда эса ахборот субъектлари сифатида нодавлат ташкилотлар ва фуқаролар ҳам фаолият кўрсата бошлади. Шу маънода бугун Ўзбекистонда ахборотни сиёсий, иқтисодий, маданий, психологик, педагогик ва хавфсизлик нуқтаи назаридан тадқиқ этиш зарурияти юзага келди.

"Юмшоқ куч" (soft power) ёки "юмшоқ ҳокимият" – мажбурлашни англатадиган "қаттиқ куч"дан фарқли ўлароқ, ихтиёрий иштирок этиш, симпатия ва жозибадорлик асосида исталган натижаларга эришиш қобилиятини назарда тутадиган сиёсий конфигурация моделидир. "Юмшоқ куч" ибораси илк бор XX асрнинг 90 йилларида америкалик сиёсатшунос Жозеф Ней асарида (Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*)* пайдо бўлган. Нейнинг такидлашича, бугунги кунда юмшоқ куч сиёсати дунёнинг етакчи давлатлари замонавий ташқи сиёсатининг муҳим омилларидан бирига айланиб улгурди. "Агар давлатнинг маданияти ва мафкураси жозибадор бўлса, бошқалар ҳам бажонидил уларга эргашади. Агар давлат ўз манфаатлари ва қадриятларига мос келадиган халқаро қоидаларни шакллантира олса, унинг ҳаракатлари бошқаларнинг назарида ҳам қонуний аксини топади"[2].

Дунёнинг йирик ва қудратли давлатлари, хусусан, АҚШ, Хитой, Россия ва Европа мамлакатлари ўз сиёсатида юмшоқ кучдан унумли фойдаланиб келади. Бу фақат юмшоқ кучдан йирик ва қудратли давлатлар фойдаланади дегани эмас. Ривожланаётган давлатлар ҳам имконият даражасида юмшоқ кучдан фойдаланиш имкониятларини кўриб чиқса фойдадан холи эмас.

Шу маънода Ўзбекистонннинг қандай юмшоқ куч манбалари бор ва улардан фойдаланиш имкониятлари қандайлигини кўриб чиқайлик:

1.Ўзбекистон Марказий Осиёда географик жиҳатдан марказда жойлашганлиги ва минтақадаги давлатлар билан бевосита чегарага эгалиги. Ўзбекистон Марказий Осиё

[1] Вооглайд Юло. Ватандошлик дастури. –Тошкент: Azon kitoblari, 2023. -693-б.
[2] Жозеф Най. Юмшоқ куч. –Тошкент:Trust and support, 2023. -37-б.

давлатларининг интеграциясида муҳим ўрин тутади ва белгиловчилик аҳамиятига эга бўлиб, Марказий Осиё интеграцияси унинг олиб бораётган сиёсатига боғлиқ.

2. Дунёда эллик миллион ўзбек тилида сўзлашувчи аҳоли истиқомат қилади. Шу сабаб миллатдошлар билан маданий алоқаларни кучайтириш, ўзбек тилини ўрганиш ва тарғиб қилиш бўйича ишларни кучайтириш. Ўзбек тилидаги интернет контентларни сифатли ва кенг мавзуларда яратиш ва тарғиб қилиш. Ушбу йўналишда лойиҳалар тайёрлаш ва уларни молиялаштириш.

3. Ўзбекистонда хорижлик, айниқса, Марказий Осиёлик ёшларни таълим олиш имкониятлари ва жозибадорлигини ошириш. Бунинг учун таълим сифатини ошириш, нодавлат таълим секторини ривожлантириш, турли таълим грантларини жорий этиш мақсадга мувофиқ.

4. Марказий Осиё учун ягона ахборот маконини яратиш, оммавий ахборот маконини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш. Минтақа бўйлаб фаолият олиб борадиган мустақил оммавий ахборот воситасини ташкил этиш.

5. Марказий Осиёда ўрта турк тилини жорий этиш орқали мулоқот ва ахборот интеграциясини амалга ошириш. Маданий интеграция учун имкониятлар доирасини кенгайтириш.

6. Марказий Осиё давлатлари ўртасидаги маслаҳатлашув учрашувлари форматидан келгусида интеграциянинг институционал босқичига ўтиш чораларини кўриш.

7. Ўзбекистоннинг тарихий ва зиёрат туризми бўйича имкониятлари юқори бўлиб, ҳар йили миллионлаб инсонларни жалб қилиш, маданий омилнинг кучидан максимал фойдаланиш.

8. Марказий Осиё халқлари тарихи ва қадриятлари муштараклигига асосланган тарихий фильмлар ва сериалларни тасвирга олиш, тарихий онг ва тарихий тафаккурни шакллантириш орқали миллий, маданий ўзлик ғоясини сингдириш.

9. Ўзбекистоннинг тарихий маданий марказ сифатидаги мақоми, Марказий Осиё халқлари тарихи ва қадриятларига оид китоблар ва фотоальбомлар чоп этиш, кўргазма, анжуманлар, симпозиумлар ва форумлар ташкил этиш. Китоблар таржимасини амалга оширишга ва тақдимотларини ўтказишга қаратилган лойиҳалар ишлаб чиқиш.

10. Марказий Осиёда ННТлар фаолиятини ва улар ўртасидаги ҳамкорликни кучайтиришда интернет имкониятларидан фойдаланиш яхши самара беради. Минтақага тегишли муаммолар бўйича минтақавий тадқиқот маркази ташкил этиш ва унинг фаолиятини мувофақлаштириш. Фуқаролар ва жамият ҳамкорлиги учун шарт-шароитлар яратиш мақсадга мувофиқ.

Алишер Навоий “Фарҳод ва Ширин” достонида

Эрурсен шоҳ – агар огоҳсен сен,

Агар огоҳсен сен – шоҳсен сен

деб ёзганида хабардорлик, ахборот билан таъминланганлик жамият ва шахс эркинлиги, мустақиллиги ва кучлилигининг белгиси сифатида таъкидлаган десак муболаға бўлмайди. Шу маънода Ўзбекистонда ахборот майдонини такомиллаштириш, ривожлантириш миллий ва минтақавий манфаатлар нуқтаи назаридан фойдалидир.